

ØSTBIRK KIRKES HISTORIE.

Kirkens ældste del er skibet, som er fra 1180-1200, opført i romansk stil af frådsten og kampesten, med små rundbuede vinduer og et fladt tag.

Mod øst et lille kor og måske et lille apsis.

Kirkens klokke er en af landets ældste, fra omkring 1200, støbt af munke på stedet, i det nordvestligste hjørne af kirkegården, hvor man sædvanen tro begravede forbrydere. Den er uden inskription og vejer 660 kg. og måler 92 cm. for neden og er 110 cm. høj.

Den har hængt i en klokkestabel udenfor kirken indtil man byggede tårnet i 1520'erne.

Kirken nævnes første gang i de gamle skrifter i 1267.

I 300 år var kirken ramme om katolske gudstjenester. Kirken blev betydeligt udvidet mellem 1500 og 1600. Det svære tårn er fra 1520'erne og med spir fra 1580'erne.

I midten af 1500-tallet tilføjer Peder Skram et nyt og større kor samt 2 sidekapeller, indrettet til helgenaltre og endelig med våbenhuset fra 1580'erne.

Kirken blev altså en korskirke.

Alt sammen udført i munkesten, sandsynligvis delvis hentet fra Vrold kirke, som kongen havde bestemt skulle nedrives. Byggematerialer fra Vrold blev også anvendt til udvidelse af Urup. De 2 sidekapeller blev siden hen omdannet til gravkapeller for de forskellige Urup-familier, bl.a. Skrammerne og Grabowerne, der ejede godset Urup, der ligger ca. 2 km. udenfor Østbirk, i retning mod Horsens og som tillige ejede kirken. Dog var det nordre kapel så medtaget grundet misligholdelse, at det blev nedrevet i 1823, men mere herom senere.

Skibet blev overhælvvet og vægge og hvælvinger smykket med kalkmalerier og border, der blev fremdraget og delvis restaureret første gang i 1899.

Tårnets nuværende udseende stammer fra 1823 og der kom nyt våbenhus til i 1789!

Kirken har gennem tiderne tilhørt Urups skiftende ejere, Århusbispen og i perioder været under Kronen!

Størsteparten af udvidelserne og udsmykningen skyldes herskaberne på Urup, især fam.

Skram med Peder Skram (f. 1491), og hans søn Niels, som de mest markante. Peder Skram var medlem af Rigsrådet fra 1539 og en af Danmarks rigeste, mægtigste og fremmeste mænd til han døde på Urup, d. 11.07.1581, 90 år gammel.

Han deltog i krigene omkring Chr. d.2.'s afsættelse og fordrivelse i 1523, i Grevens fejde - en borgerkrig - der endte med Reformationens indførelse i 1536, samt i Syvårskrigen mellem Danmark og Sverige i tiden 1560-1567, hvor han, fra 1563, var flådechef.

Kongerne, Frederik d. 1, Christian d. 3 og Frederik d. 2, belønnede Peder Skram og hans søn Niels rigeligt. Begge byggede Urup op som en stor vandborg med tårne og voldgrav.

Mange kirker forfaldt og blev molesteret ved og efter Reformationen, men i Østbirk gik det modsat. Kirken var kommet under Urup og blev Skrammernes private ejendom og især Niels Skram gjorde meget ved kirken. Han boede på Urup og varetog fam. interesser, medens hans far sad på Laholm i Halland som lensmand. Peder Skram og senere hans søn blev "Jus

Patronatus" i Østbirk. Dette betød at man skulle bestyre kirkens bygning og jordtilliggende mod at påtage sig forpligtelsen til at vedligeholde bygningen, kirkegården og aflønne præst og degn, mod at man kunne indkassere bonde-tiende, men også kongetiendet, samt bortfæste kirkens gårde og jord og indkræve de tilhørende afgifter! Ordningen som "Jus Patronatus" ophørte i 1809!

Frederik d. 2. skænkede i 1585 Niels Skram retten til at udvide tårnet med spir, som nedblæste i 1656!

Kirkens midtpunkt og rigeste samt mest markante udsmykning, er altertavlen. Den er også en gave til Niels Skram fra Frederik d.2. i 1582. Det er en sengotisk altertavle - et såkaldt pentaptykon med monstransskab. Altertavlen blev udført i 1480 til nonneklostret ved Ring, syd for Skanderborg, på priorinde Dorothea Laurensdatter's bestilling ved "Vilhelm Malers hænder". Den kom aldrig i brug i klostret og stod pakket ned i 100 år og overlevede dermed Reformationens ødelæggelser.

Altertavlen:

Pentaktykon: en skabstavle bestående af et midterskab(korpus) med faste sideskabe samt 2 par bevægelige ydre flader med malerier, hvilende på predellen, der er 3-delt med citater fra Joh.6,54 og 1. kor. 11,28 og i midten sakramentsskabet.. Tavlen er skåret i eg og forgyldt med ægte guld, ca. 1480.

Kunstneren er nævnt som Vilhelm maler, der var leder af Frøslevmesterens værksted, men sagkundskaben er tvivlende herom bl.a. p.b.a. figurernes udformning og udtryksform, og der er indikationer på at Vilhelm kunne være en vis Wilhelm Klover, der tilsyneladende var både billedskærer og maler og stammede fra Lübeck!

De 3 stillinger:

Feststilling: alm. daglig stilling.

Fastestilling: Fra Fastelavns søndag til og med Langfredag.

Helgenstilling: Aller Helgens søndag (1. søndag i nov.) og resten af November måned til 1.s. i Advent samt Skt. Stefans dag (2. juledag).

Da altertavlen er gammel og skrøbelig samt skæv, kræver det stor forsigtighed og erfaring at ændre fra stilling til stilling. Dette gøres kun i forbindelse med de årlige visninger. Til daglig demonstrationsbrug anvendes en nøjagtig kopi fremstillet af tidl. kirkeværge Sten Frandsen i nov.1996 og med billedmateriale udført af fotografmester Svend Pedersen, Horsens.

En nærmere beskrivelse findes andet sted på Østbirk kirkes hjemmeside.

Alterbordet:

Når der foretages kirkelige handlinger er bordet dækket med vort historiske og righoldige udstyr. Til daglig må vi, af sikkerhedsmæssige grunde, opbevare disse i en stor boks!

På altret placeres 2 meget store og tunge malmstager med løvefødder fra 1577, skænket kirken af Peder Skram og hans hustru Elsebe Krabbe og det fortælles at Peder Skram selv bar stagerne i strakte arme fra Urup og satte dem på altret i sin kirke.

Endvidere står der mindre kopier af Skramstagerne, dog uden løvefødder, skænket af de 5 ugifte søskende Rasmussen (kaldet "æ nisser") i 1947.

Midt på altret er der en gammel Bibel placeret på en lekteur-holder, lavet af ing. Ivar Thomsen, Horsens og udført i gammel moseeg fra omkring år 1000.

Antependiet er vævet af tidligere kirkeværge Ingrid Koch-Larsen, Østbirk og indviet i 2001.

Motivet med de stiliserede roser i de gyldne felter, er hentet fra monstransskabets gitterlåge. Roserne ses tillige i gitterporten til søndre kapel.

Peder Skram har sikkert ladet opmure et nyt alterbord i tiden mellem 1540 og 1550.

Altersølv:

KALKEN er fra 1745, udført af Knud Rasmussen Brandt, Horsens og skænket af Lucie Hedevig Levetzau, amtmand Jørgen Grabow's hustru, død 1757. Kalken er 23 cm. høj med sekstunget, barokprofileret fod. På fodtungerne er graveret et korstræ med pånittet støbt Kristusfigur. På det store bæger er graveret alliancevåben med initialer for ægteparret Jørgen Grabow (død 1728) og Lucie Hedevig Lavetzau (død 1757). Under bunden indprikket årstal: 1745 og vægtangivelse V:57-3/8 Lod. Kalken er forgyldt indvendig.

DISKEN er 16 cm. tv. - glat og flad, har på fanen graveret indivielsekors med stråler udgående fra både cirkel og kors, på tværarm er graveret "INRI".

OBLATÆSKEN: er fra 1700 og udført af Mogens Thommesen Løwenhertz, Horsens. Cylinderformet. På låget er graveret H.E. over M.E.N. samt årstallet 1700.

ALTERKANDEN er skænket af fru Anna Hobolth, lægefrue i Østbirk, i 1928. Københavnsk sølvarbejde. På halsen er graveret et latinsk kors med løveformede ender og herunder indskriften: Østbirk kirke.

Endnu en alterkande stemplet Cohr, Danmark med inskriptionen: Østbirk kirke 1969.

MESSEHAGEL: af nyere dato i silke med indvævede kvadrater, der indskriver dels tornekrone, dels Georgskors over cirkel. Stort og bredt guldgallonneret Y-kors med påsynet rødt ovalflet med gyldent Gudslam.

Peder Skrams far, Christen Skram, testamenterer bl.a. en kalk og disk til "min sognekirke". De er uden tvivl blandt det inventarium, der iflg. Herredsbogen fra 1661, beskrives som "røvet i den onde tid" (1657-60)!

DØBEFONTEN:

Romansk og lige så gammel som kirken, altså fra ca. 1200. Den har været bemalet, men alle spor er forsvundne, men reliefferne er tydelige. På den ene side ses en løve og en drage med vinger, adskilt af en liste. På den anden side ses en trolld og en fugl. Løven skal måske symbolisere djævluddrivelsen ved dåben, idet løven = Kristus uddriver de onde magter.

Fonten er én af Danmarks største, 103 cm. høj og 96-98 cm i diameter og med en 27,5 cm. dyb kumme, hvori spædbarnet kunne fuldt nedsænkes, dyppes (Immersio).

Efter reformationen anskaffedes et dåbsfad, så man kun foretog overhældning med vand (Aspersio).

Dåbsfadet er sydtysk og af drevet punslet messing fra ca. 1550. I bunden en ret udpudset fremstilling af "Syndefaldet" omgivet af helt forsvunden skriftbort.

Kummen er af grålig granit og soklen i lyserød granit og antageligt fra et østjysk stenhuggerfirma. (Der kan anes en menneskefigur - måske stenhuggeren selv).

DÅBSKANDEN: er fra 1971 i forsølvet metal, afløser for en stjålet tinkande fra 1863. Før den tid brugtes tillige en tinkande.

FONTEHIMMELEN er i forgyldt træ, sandsynligvis skåret i Horsens af Arent Friederichsen Slache ca. 1706. Udstyret med dåbskriftsteder, bl.a. "Hvor som tror og bliver døbt". Solskive og Helligåndsdue. Den blev i 1706 skænket kirken af fam. Gyldenchrone, som ejede Urup fra 1688-1720.

Bag døbefonten ses en syvarmet lysestage: Fra Iens Bornemann og hustru 1916".

Endvidere ses 2 høje messing kandelabre, skænket af Asta og Evald Rasmussen, Østbirk i 1990.

PRÆDIKESTOLEN er fra Niels Skrams tid, 1590 og udført af Mester Mikkil van Groningen, som også har lavet prædikestolen i Århus domkirke. Stolen har 4 karnapfag + ét vægfag, med sidevinge samt et fire fags opgangspanel langs sydvæggen.

Prædikestolen stod uden bemaling i 100 år. I 1783 blev der lavet bladguldstafferinger.

Storfelterne viser:

1. Syndefaldet m. Adam og Eva, slangen og kundskabens træ.
2. Korsfæstelsen.
3. Opstandelsen.
4. Kvinderne ved graven.
5. Kristi Himmelfart.

På søjlernes nederste del ses: Jakob med stav og hue. Peter med hævet nøgle. Mathæus med bogpult og bog. Markus med pen og løve. Lukas med bog og liggende okse. Johannes bagudseende mod ørn og Paulus lænet mod sit sværd. Bemærk i øvrigt englehovederne på prædikestolen. De samme kan ses på vinduesoverlæggerne på Urup samt på Helms Apotek på Søndergade i Horsens, som er bygget af nedbrydningsmaterialer fra Urup store vandborg, da den forfaldt.

Den øverste latinske tekst betyder:

"Salige er de, som hører Herrens ord og bevarer det"! (Luk. 11,28)

Den nederste latinske tekst betyder:

"Kristus er død for vore overtrædelsers skyld og oprejst for vor retfærdiggørelses skyld". (Rom.4,25)

På prædikestolens pult står der: "Nec minuere, nec addere" = "Intet at trække fra, intet at lægge til".

Opgangspanelet har 4 felter med malerier fra 1600-tallet forestillende de 4 store profeter: Esajas, Jeremias, Ezekiel og Daniel.

Under lydhimmelen ses Helligåndssymbolet: Duen.
Underbaldakinen er nytilsat i 1939 ved restaurering.

KALKMALERIERNE - har gennem tiderne været afdækket og størstedelen har været ødelagte af ændringer i murværk eller været dårlige, så de er kalket over igen.

Korets udsmykning på ribberne er speciel ved at de er fritlavede - uden motiver - farvevalget er atypisk og ligeledes formen. De stammer fra 1500 - tallet. Kalkmalerierne på piller og ribber i skibet er fra 1510-20 og der er brugt skabelon til fremstillingen. Hans Christian Frederiksen foranstaltede i 1995/96 at de svungne spidsborder med prikker, blev videreført i kirkens nederste del, hvor der manglede udsmykning. Dette skyldes at baggrunden har været meget mør, men INDE BAG VED ligger de oprindelige spidsbuer og venter på at fremtidige generationer, måske, kan restaurere dem, med bl.a. laserteknik!

Udsmykningen nederst på søjlerne er fra ca. 1656 og de er restaureret i 1899 + 1938 samt i 1995/96!

Der ses årstallet 1656 på hvælvbuen midt i kirken. Årstallet refererer sikkert til udsmykningen samt markering af nedblæsningen af tårnets spir i 1656.

I damesiden ses Christen Skrams våbenskjold (Peder Skrams far) - enhjørningen samt Ane Knudsdatter Reventlows skjold - en kamtakket mur. Hun var Christen Skrams 2. kone. Bemærk bogstaverne C-S + A-R.

På gjordbuernes underside ses sengotiske rødgyldne planteslyngninger med blågrønt firkløvermønster. Disse er ikke originale og opmalede flere gange, da de har været meget kostbare og besværlige at restaurere.

Det eneste bevarede figurlige kalkmaleri er Skt. Antonius m. stav eller T-formet kors og grisen med bjælde fra 1520! Da det blev fremdraget i 1800-tallet manglede det bl.a. hoved og skulderparti, som så blev rekonstrueret!

Antonius blev født i Ægypten år 251 og døde som eremit ved Det Røde Hav i 356. Han mistede som 20-årig sine forældre og gav alle sine ejendele til de fattige og søgte ud i ørkenen for at leve et fromt liv i bøn, faste og afholdenhed. Han fik følgeskab af trosfæller, der flygtede fra kristenforfølgelserne.

Efterhånden opstod der et samfund af hellige mænd, der betragtes som de første munke. Antonius blev kaldet "Ørkenens Stjerne". Han gjorde undere og hjalp syge og rådvilde og grundlagde dermed munke-og nonneordener, der tager sig af syge og fattige. Han fik tilnavnet "Munkenes Fader"! - Det fortælles at kejser Konstantin sendte sin ærkebiskop Theophil til Ægypten for at finde Antonius' grav og hans jordiske rester blev bragt til Konstantinopel, hvor der skete mirakler omkring hans relikvier i Sofiakatedralen.

Af ukendte veje nåede relikvierne i det 11. århundrede til en lille by, Dauphine, hvor Skt. Antoniekirken er en berømt valfartskirke. I byen opførtes et hospital af adelsmanden Gaston, der ville give sin formue til Ordenen, hvis hans søn blev helbredt for Antonius-ild, en slags

helvedsild eller koldbrand, der medførte "brændende" hænder og 100% dødelighed. I 1200-tallet blev munkene anerkendte og Antonitter-Ordnes ordensdragt er sort og med et himmelblåt T-formet Antoniuskors.

Antoniusgrisen stammer fra klostertiden, idet munkene havde det privilegium, uindskrænket, at kunne samle almisser til deres hospitaler og fattighjem. De ringede med små klokker og folk kom med deres almisser. Munkene havde også lov til at deres grise kunne søge føde i omegnen af klostrene og de landsbyer, hvor de kom. Ordensbrødre blev ledsaget af en tam gris eller to, forsynet med en lille klokke i øret eller i en snor om halsen. Grisene endte deres dage i kødgryderne, hvorfra de fattige og syge blev bispiste. Udover at beskytte syge er Skt. Antonius svinenes skytshelgen. Hans navnedag er d. 17. januar og der er masser af lignende Antoniusmalerier i danske kirker, bl.a. i Århus domkirke. De danske slagterier har givet deres fineste svinekød navnet: Antonius.

Ser man sig omkring i kirken bemærker man de prægtige lysekroner og lampetter, som er skænket af "nisserne" - Peter, Hansigne, Rasmus, Marius og Thorvald Rasmussen i 1951.

Det samme gælder det håndmedede gelænder ved knæfaldet med Jesu monogram og vinløv, tegnet og udført af kunstsmedemester Knud Eibye, Odense.

De 5 søskende bekostede også udskiftning af egetræsvinduer.

Endelig forærede de i 1950/51 kirkeskibet nærmest koret. En tro kopi af Chr. d. IV's flagskib: "Trefoldigheden" udført af skibsbygger Scheel-Gerhart. Det var på dette skib kongen blev ramt i det ene øje under slaget på Kolberg Heidi i Østersøen. Den blodige klud, der blev sat for det ødelagte øje, samt kongens kniplingskrave, kan ses på Rosenborg.

Det andet kirkeskib er et koffardskib - en fuldrigger, ophængt i 1920 i anledning af Genforeningen. Modellen blev bekostet af folk fra menigheden.

Bagest i kirken, til venstre for indgangen, ses en træskæring, der viser Jesu korsfæstelse. Måske skåret omkring 1768. Over korstræet ses et skriftbånd med INRI. De to lavstammede personer er Maria med krydsede arme og Johannes med sammenlagte hænder.

Skæringen har tidligere været anbragt oven på altret, som centrum i en større dekoration med diverse figurer, men blev fjernet i 1883 og lagt på våbenhusets loft. Herfra forsvandt skæringen sammen med andre mindre udskæringer, stolestatedegavle, topgavle fra herskabsstolen samt nogle gamle jernvinduer, engang først i 1940'erne, måske under en oprydning eller måske, som "rygtet går", da en ringer/graver solgte ud af tingene til egen fordel! Vinduerne, véd man, sidder i bl.a. en staldbygning i omegnen.

Den store træskæring forsvandt for, i 1989, at dukke op på en auktion i Vejle. En privatperson havde sat skæringen til salg for 55.000 kr. Kirkens tidligere ringer og graver gennem 30 år, Helge Bruus Jacobsen, kom undervejrs hermed og menighedsrådet tog kontakt til auktionshuset for at få udsat salget og dermed give MR tid til at prøve at skaffe penge til en generhvervelse. Sælgeren var villig til at gå ned i pris og var tillige interesseret i at relieffet

kom tilbage til dets rette hjemsted! Ved at lykkehæft formåedes Velux Fonden til at gå økonomisk ind i sagen og i 1989 kunne man hænge det smukke klenodie op i kirken. Forinden havde fru Inger Sylvest på Urup nænsomt restaureret og rensset skæringen. Hun gjorde det gratis og af interesse for sagen og ønskede kun at få dækket sine materialeudgifter, som beløb sig til ca. 50 kr.

På kirkens nordside, skråt overfor prædikestolen, fandtes herskabsstolen for Urups gods. Med en udvendig trappe kunne herskabet komme ugeneret ind i kirken og sidde i fred og ro bag grønne glasruder og følge gudstjenesten. Pulpiturstolen er indrettet til familien Grabow i 1730 og ved nedtagningen i 1917, blev resterne ophængt i familiens gravkapel, det søndre kapel. Stolen er bemalet og overmalet med marmoreringer i smukke farver. Der ses pietistiske malerier fra den meget benyttede jyske maler Mogens Chr. Thrane's værksted. Endvidere har billederne underskrevne tekstrester! På det østlige ophæng anes overmalede våbenskjolde og de kan tydes som Hans Rudolph Grabow og hustru Margrethe Øllegaard Rantzau's skjolde. Lignende skjolde ses på kapellets jerngitter fra 1768 samt på orgelfacaden.

Som tidligere nævnt har kirken været en korskirke med 2 sidekapeller, helgenkapeller. Begge kapeller blev efter Reformationen brugt af familien Skram. Efter 1615, hvor Skrammerne ikke længere ejede Urup, bliver nordre kapel indrettet til begravelse for bl.a. familierne: Gyldenkrone og Trampe, medens det søndre kapel indrettes til slægten Grabow i 1768.

I søndre kapel står 5 sarkofager. De er formentlig bestilt samlet i 1760'erne - 2 af de "tilstedeværende" i kisterne var, på bestillingstidspunktet, endnu ikke døde!

Hans Rudolph Grabow's 2. Hustru, Margrethe Øllegaard Rantzau, lod kapellet indrette og istandsætte i 1768 og stiftede i den anledning et legat på 500 rigsdaler til vedligeholdelse til "ævig tid". Dette fremgår af den indsatte og nu med guldbemaling restaurerede tavle i grå kalksten, som er indsat i kapellets østre bue.

Bagest i kapellet ses sarkofagerne for Hans Rudolph's forældre:

Jørgen Grabow, kgl. majestæts konferenceråd og amtmand over Skanderborg og Åkjær amter. Han blev født i 1672 og var herre til Urup fra 1726 til sin død i 1728. Ved siden af, hans hustru: Lucie Hedeveg Levetzau, født 1675 og død 1757.

I første række ses, i midten, oberst Hans Rudolph Grabow's sarkofag. Han blev født i 1701 og døde i 1765.

I sarkofagen til venstre hvisler hans første hustru, Elisabeth Margrethe Rantzau, født i 1712 og død i 1745, efter 12 års ægteskab med Hans Rudolph. På kisten står bl.a.: "I sit ægteskab blev hun velsignet med 6 sønner og 5 døtre af hvilke de 10 for hende er hensovede" og at 33 år var hendes ganske alder!"

Til højre hviler hans anden kone, Margrethe Øllegaard Rantzau, kapellets indretter. Hun blev født 1705 og døde i 1772. Hun var gift med Hans Rudolph i 18 år, men parret fik ingen børn.

Sarkofagerne er i barokstil og stort set ens i størrelse. Fremstillet i gotlandsk sten af ste-og bilthugger Johan Thiel af Flensborg i 1760'erne. Sarkofagerne er grå-og sortmalede og smykket med rocaille dekorationer.

Bemærk det smukke smedejernsgitter fra 1768, beslægtet, i stil, med gitterlågen til Lichtenberg's kapel i Horsens Klosterkirke fra 1738!

Vedr. sarkofagernes inskriptioner henvises til materialet om: "Sarkofagerne i søndre kapel" andet steds på hjemmesiden.

Lige overfor, mod nord, har ligget et tilsvarende kapel, benævnt Skrammernes kapel, dog senere Gyldenkrønernes og Trampe's kapel. Alle ejere af Urup.

Gyldenkrønernes ejede Urup fra 1680-1720.

Kapellet har sandsynligvis rummet kisten med Peder Skrams far, Christen Skram (død 1519) og kisterne af hans 2 hustruer, Mette Timmersdatter Rosenkrantz og Anne Knudsdatter Reventlov (død 1507), efter en genbegravelse fra den forfaldne Klosterkirke i Horsens.

(Kilder siger også at de 3 kister var placeret i en gravkrypt foran kirkens hovedalter, det katolske Vor Frue Alter. En finere placering end i kapellet!)

Endvidere de jordiske rester af Peder Skrams søn, Niels (død 1601) og hans første hustru Kirsten Styggesdatter Rosenkrantz (død 1597)

Vedr. Peder Skrams sidste hvilested er der 3 udsagn:

A: Herredsbogen fra 1661: I SØNDRE kapel ligger Peder Skram og fr. Elsebe Krabbe samt deres 2 sønner, Christian og Peder.

B: Kirkesyn af 1822: Det formenes at Peder Skram med familie ligger begravet i læderbetrukne kister i det nu meget forfaldne NORDLIGE kapels krypt.

C: Kirkesyn af 1862: Her siges det at " i gulvet i koret var den Skramske familie og flere andre begravet. Men begravelserne er nu fyldt op"!

Da altergulvet begynder at synke i 1837, bliver kisterne fjernet i 1838 og begravet på kirkegården, hvorefter gulvet rettes op!

(Underligt at tænke sig at én af Rigets fremmeste mænd og Jus Patronatus, Peder Skram og hans Fru Elsebe IKKE skulle være gravsat på det fornemmeste sted i kirken, foran altret!)

Peder Skram og Elsebe Krabbe mindes gennem en 275x161 cm. stor gravsten, af sort marmor! Stenen har antagelig været anbragt i det SØNDRE gravkapel, enten i gulvet eller op ad muren. I 1768 bliver stenen flyttet til korets østvæg, samme år som Fru Margrethe Øllesgaard Rantzau "nyindretter" kapellet til familien Grabow.

I det SØNDRE kapel var også anbragt en tilsvarende, mindre, gravsten til erindring om Peder Skrams og Fru Elsebe's to sønner, Christian og Knud, der begge døde i syvårskrigen 1566!

Denne ligsten flyttedes også til korets østvæg.

I forbindelse med restaureringen i 1995/96 nedlagdes begge sten i gulvet, ved siden af altret.

(Nærmere beskrivelse af stenen findes i materielt: "Ligsten i Østbirk kirke" andet steds på hjemmesiden.

Hvor fam. Skrams jordiske rester blev placeret på kirkegården vides ikke med bestemthed, men det menes at Peders Skrams og Fru Elsebe's kister er placeret under mindesmærket for Danmarks Riges admiral og vovehals umiddelbart udenfor kirken, men der er intet belæg herfor!

Nordre kapels videre skæbne:

I 1805 er kapellet så forfaldent at kirkens ejer, Ulrik Christian v. Schmidten, anmoder om tilladelse til enten at nedrive, reparere eller anvende kapellet til andet brug. Samtidig anmodes der om tilladelse til at nedsætte 6 kister fra den Trampeske familie. Det bliver til nedrivning, dog først i 1823.

Under kapellet har der været en krypt, som man fandt i 1937, hvor der skulle indrettes varmeværk til kirken. Man fandt kister fra 1700 årene som indeholdt de jordiske rester af bl.a. Gyldenkronerne samt familien Tramp(e).

Endvidere har kisterne for Jørgen Grabow og hans hustru, Lucie Hedevig Levetzau og Hans Rudolph's 1. hustru, Elisabeth Margrethe Rantzau stået her, indtil de blev nedsat i sarkofagerne i det søndre kapel i 1768!

Hvad så med Peder Skram?

Hans datter Olive Skram beretter at hendes moder, Elsebe Thygesdatter Krabbe, født 1514, døde på Laholm slot i Halland d. 8. marts 1578, hvorefter hun blev "begravet" som "adelvis, stat og vilkår tilsiger" i Laholm kirke, siden hen blev hendes lig ført til "hendes sognekirke, som kaldes Biercke kirke ved Urup og blev der nedlagt hos sine kære børn"!

Peder Skram dør på Urup 11. juli 1581 90 år, 4 måneder og 10 dage gammel. Han begravnes i sin sognekirke, Birck kirke d. 22. august samme år.

Der er tvivl om begravelsesdatoen. Én kilde siger, at Skram lå på lit de parade i Urups kapelsal i 12 dage; en anden mener, at han først blev begravet efter 42 dage.

Årsagen skulle være at budskabet skulle ud til alle verdens hjørner. Tidl. pastor Fosdal i Østbirk mente at Frederik d. 2 fastsatte begravelsesdatoen, fordi han selv agtede at deltage i jordfæstelsen, hvilket ikke fremgår af Olive's beskrivelse!

Selve ligfærden fra Urup til Østbirk var et folkeligt skue. Den læderbetrukne egetræskiste fulgtes "til lejerstedet" af "mesteparten af den fornemmeste adel her udi Riget". Herrerne til fods og fruene i 30 fornemme karosser.

Foran kisten red én af Peder Skrams mangeårige tjenere, der førte hans gyldne KYRIDS (rustning) og hans kæmpestore, nu forgyldte sværd, hvormed Peder Skram var blevet slået til ridder. Tjeneren red ind i kirken på Peder Skram sorte hingst og holdet sværdet foran sig i de to timer ligprædiken varede. Derefter blev det lagt oven på kisten. Sværdet var en gave fra

Christian d. III, som blev brugt til at slå Peder Skram til ridder på kroningsdagen i 1537 og som kongen selv havde båret!

Ikke alle kunne være i kirken. Selv mange af de adelige måtte opholde sig på kirkegården. Vedr. Peder Skrams gravsætning henvises til ovenstående!

Peder Skram beskrives af sin hustru, Elsebe Krabbe, som en mand, der fra sin tidligste ungdom var uddannet i al ridderlig idræt. Han var i besiddelse af stor legemlig styrke og hårdførhed. Han besad en åben og ærlig natur, der ikke var bange for at fremkomme med sin mening. Tillige var han en vennesæl mand med en lykkelig evne til at forlige folk. Desuden var han en varm fædrelandsven, en dygtig kriger og en ædel personlighed.

Datteren Olive beskriver faderen på nogenlunde samme vis, men lidt mere nuanceret. Hun anfører at han kunne være "gruelig hastig", medens andre beskriver ham som opfarende, ilter, ikke morsom at være uvenner med.

Olive beskriver sin far som "en stærk, før mand, hærdebred, mådelig høj, var meget armstærk, føre hænder, hvidgult år og skæg i sine unge dage, langt hår, noget langt og kløftet skæg".

På kirkegården findes et mindesmærke for Danmarks Riges Admiral og Vovehals samt hans hustru, Elsebe Krabbe, indviet d. 22.08.1886, udført af billedhuggeren hans Chr. Petersen, efter tegning af billedhugger Otto Evans. Stenen er i sandsten og viser parrets alliancevåben og et linieskib.

På en anden side ses 2 dannebrogssflag ophængt på to hellebarder, hvorimellem ses en strålekranset stjerne. På siderne ses små forgyldt hjerter.

På stenen står der: Mens snekkerne skride og bølgerne rinde, sin vovehals Danmark ei taber af minde".

Stenen er indhegnet af jernkæder og sortmalede kanonløb og er placeret på det sted, hvor man MENTE at Peder Skram og Elsebe's kister blev nedsat i 1838, men der er intet belæg herfor.

I en kilde skrives fra omkring 1871 anføres det at "Peder Skrams levninger for en del år siden" var nedgravet på kirkegården og at det fortaltes, at nogle "sølsager", som fandtes i eller på hans kiste, da blev ranet af en organist og kirkeværge Nielsen i Østbirk, der siden kom i Horsens tugthus for meddelagtighed i mord!

Medens flåden rådede over fregatten, F 352, "Peder Skram", aflagde skibets besætning lejlighedsvis besøg i kirken og deltog i gudstjenesten i galleuniform med sabler og fane og efterfølgende var der højtidelig kransenedlæggelse ved mindestenen.

Fregatten var i tjeneste fra 1966-1988 og er nu museumsskib på Holmen.

Der har været andre fartøjer med navnet Peder Skram:

Panserfregat: 1864-1885 - Kystforsvarsskib: 1908-1949

Den 10. august 2010 fejredes flådens 500 års jubilæum. Det var bestemt at der kl. 14.00, medens Kongeskibet modtog salut/hilsen og sejlede mod Kronborg, skulle nedlægges krans 10 forskellige steder i Danmark ved forskellige søheltes grave.

Det eneste sted i Jylland var i Østbirk! Med fuld honnør, gallauniformer, faner, medaljer, sværd, taler, kransenedlæggelse m. signalhornsblæsning, præstevelsignelse, blev jubilæet behørigt fejret. Efterfølgende var der kaffe for en stor forsamling i præstegården, hvor menighedsrådsfmd. kursorerede over Peder Skrams liv og levned.

Kuriosum:

Kirken har gennem tiden tilhørt Urups skiftende ejere, Århusbispen og i perioder, indtil 1560, stået under Kronen.

Kirken blev i 1810 pantsat sammen med Urup til "Den Hørniske Stiftelse" for 4725 rigsdaler i sølv.

I 1818 tilbagebetalles 1800 rigsdaler for gården, medens kirken forblev i Stiftelsens eje, indtil den, som den én af de sidste kirker i Danmark, blev selvejende i 1913!

På det sydlige kapels yderside sidder en mindeplade for Bartholomæus Deichmann, forvalter på Urup i 33 år. Han henlagde 200 rigsdaler, som skal forrentes med 4% af Urups ejer og afhentes af sognepræsten på Bartholomæus dag (24. august) og beløbet skal gives til de fattige. Dette er sket indtil 2007, dog mest som en symbolsk handling, da renteafkastet kun er minimalt. Det har været drøftet om den nuværende ejer, fam. Brockdorff skulle overveje at tilføje fundatsen et beløb, så de kunne skaffes et afkast, der kunne anvendes i praksis.

Kirkedøren:

Lavet i egetræ antageligt i 1949 - Håndværksmester er ukendt, men dekorationerne er anført som udført i 1949 af:

Mogens Bøggild - (Løvehoved)

Hjalte Skovgaard - (Lammet)

31.05.14

Preben Egeholt

MR. FMD.